

СЕКЦІЯ 3 КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 341.485

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-3-3>

ПРАКТИКА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ГЕНОЦИД

Боровик Андрій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
віцепрезидент з наукової роботи
Науково-дослідного інституту публічного права
aborovychok@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1834-404X

Голиш Ігор Валерійович,
здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії)
Науково-дослідного інституту публічного права

Мета. У статті поставлено за мету дослідження практики кримінальної відповідальності за геноцид. **Методи.** Для досягнення задекларованої мети й отримання належних результатів дослідження використано таку сукупність методів: логіко-юридичний, порівняльно-правовий, історико-правовий, нормативно-догматичний та інші методи. **Результати та висновки.** Кримінальна відповідальність за геноцид на міжнародному рівні формувалася протягом декількох періодів (Нюрнберзького, Пост-нюрнберзького, Гаазького, Римського) та ґрунтується на двох основоположних міжнародних НПА – Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього (1948 рік) та Римського статуту Міжнародного кримінального суду (1998 рік), які містять визначення поняття та складу злочину геноциду, правила імунітету за вчинення геноциду державними посадовцями, обов'язки держав-учасниць щодо запобігання геноциду, механізм реальної відповідальності за вчинення геноциду та вжиття превентивних заходів щодо його запобігання. Зауважено, що кримінальна відповідальність за злочини геноциду також передбачає відповідальність на рівні держав, які імплементували норми міжнародного законодавства в даній сфері, створили систему національного законодавства щодо врегулювання питання кримінальної відповідальності за злочини геноциду, визначили порядок взаємодії з Міжнародним кримінальним судом і визнали його повноваження. Частина країн, які ратифікували відповідні нормативно-правові акти у сфері кримінальної відповідальності за злочини, впровадили до національного законодавства принцип універсальної відповідальності, що дозволяє провести розслідування злочинів геноциду та здійснювати кримінальне переслідування осіб, винних у їх скоєнні, зокрема й у разі вчинення злочину геноциду на території іншої держави та якщо жертви або підозрювані є громадянами іноземної держави.

Ключові слова: геноцид, кримінальна відповідальність, міжнародне право.

THE PRACTICE OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR GENOCIDE

Borovyk Andrii Volodymyrovych,
Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Vice President for Scientific Work
Research Institute of Public Law
aborovychok@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1834-404X

Golysh Ihor Valeriyovych,
Holder of Educational and Scientific Level (Doctor of Philosophy)
Research Institute of Public Law

Purpose. The purpose of this article is to study the practice of criminal responsibility for genocide. **Methods.** In order to achieve the declared goal and obtain the appropriate research results, the following set

of methods was used: logical-legal method, comparative-legal method, historical-legal method, normative-dogmatic method, etc. **Results and conclusions.** Criminal responsibility for genocide at the international level was formed during three periods (Nuremberg, post-Nuremberg, Hague, Rome period) and is based on two fundamental international NPAs, the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948) and the Rome Statute of the ICC (1998), which contain the definition and composition of the crime of genocide, the rules of immunity for the commission of genocide by state officials, the obligations of the participating states to prevent genocide, the mechanism of real responsibility for the commission of genocide and taking preventive measures to prevent it. It was noted that criminal responsibility for crimes of genocide also involves responsibility at the level of states that have implemented the norms of international law in this area, created a system of national legislation to regulate the issue of criminal responsibility for crimes of genocide, determined the procedure for interaction with the International Criminal Court and recognized its powers. Some of the countries that have ratified the relevant normative legal acts in the field of criminal responsibility for crimes have introduced the principle of universal responsibility into national legislation, which allows for the investigation of crimes of genocide and the prosecution of those responsible for their commission, including and in the event of the crime of genocide being committed on the territory of another state and in the event that the victims or suspects are citizens of a foreign state.

Key words: genocide, criminal responsibility, international law.

Вступ. Історія людської цивілізації знає приклади геноциду ще до виникнення держав і нормативно-правового закріплення такого явища на міжнародному та національному рівнях. Зокрема, серед загальновідомих історичних випадків геноциду відмічають такі: геноцид аборигенів Америки (XV–XX ст.), геноцид асирійців, вірмен і греків в Османській імперії (1914–1923 рр.), Голокост (1941–1945 рр.), геноцид у Руанді (1994 р.), геноцид у Сребрениці (1995 р.), голодомори України в 1921–1923, 1932–1933 та 1946–1947 рр. тощо. Геноцид належить до злочинів проти миру, міжнародного порядку та безпеки людства. Високий рівень небезпеки геноциду зумовлено тим, що він загрожує існуванню окремих груп людей за етнічною, національною, расовою чи релігійною ознакою.

В умовах російсько-української війни питання дослідження геноциду набуває особливого значення, оскільки науковцями та міжнародними експертами спостережено ознаки геноциду української нації з боку Росії під час бойових дій, окупації українських територій. Тому вбачаються важливими для запобігання проявам геноциду розроблення та функціонування ефективного механізму кримінальної відповідальності за злочин геноциду, який нині має окремі недоліки, як-от: складність доказування намірів через масштабність злочинних діянь, суб'єктивність сторін у міжетнічних і міжрелігійних конфліктах, політичні перешкоди, не досить розвинене національне законодавство в цій сфері, недоліки в міжнародному співробітництві тощо.

Серед авторів актуальних досліджень геноциду можна виділити таких, як Ю.Н. Бевзо (Бевзо, 2017), А.В. Замрига (Замрига, 2023), Г.Є. Мазур (Мазур, 2017), Д.І. Радомська (Радомська, 2018), В.Ю. Стеценко (Стеценко, 2017), М.М. Уманець (Уманець, 2023).

Мета статті полягає в дослідженні практики кримінальної відповідальності за геноцид.

1. Періоди формування механізму кримінальної відповідальності за геноцид на міжнародному рівні

Кримінальна відповідальність за геноцид на міжнародному рівні формувалася протягом чотирьох періодів, які дістали назву залежно від діяльності відповідних міжнародних органів кримінального правосуддя:

1. Нюрнберзький період: створення та діяльність Нюрнберзького і Токійського трибуналів, перше вживання поняття «геноцид» у міжнародній судовій практиці та створення передумов для нормативно-правового закріплення такого виду злочинів у міжнародному праві.

2. Постнюрнберзький період: нормативно-правове оформлення механізму притягнення до кримінальної відповідальності за геноцид, ухвалення Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948 р.).

3. Гаазький період: перший міжнародний судовий розгляд злочинів геноциду Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії та Руанди, виявлення правових недоліків і напрямів їх подолання у кримінальній кваліфікації геноциду.

4. Римський період: створення Міжнародного кримінального суду, що постійно діє (Бевзо, 2017).

У Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, яка була ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 р. (далі – Конвенція) визначено геноцидом такі дії: «дії, учинені з наміром знищити, цілком чи частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: а) убивство членів такої групи; б) завдання серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи; с) навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на цілковите чи часткове фізичне знищення її; д) заходи, розраховані на запобігання дітородінню в середовищі такої групи; е) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу» (ст. II Конвенції) (ООН, 1946). Також у Конвенції, окрім складу злочину геноциду, урегульовано правила імунітету за скоєння геноциду державними посадовцями, обов'язки держав-учасниць щодо запобігання геноциду, має фундаментальне значення в питаннях притягнення до відповідальності за вчинення злочину геноциду (ООН, 1946).

Римський статут Міжнародного кримінального суду, 1998 р. (далі – Римський статут МКС) визначає повноваження суду щодо здійснення правосуддя стосовно осіб, які скоїли злочини геноциду. У ст. 6 Римського

статуту МКС визначено, що геноцид – це «будь-яке з таких діянь, які вчинено з наміром знищити цілком або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: а) убивство членів такої групи; б) завдання тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи; с) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до цілковитого або часткового фізичного знищення; d) упровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню всередині такої групи; е) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи» (ООН, 1948). Статут містить положення, які забезпечують механізм реальної відповідальності за вчинення геноциду та вжиття превентивних заходів щодо його запобігання.

2. Специфіка кримінальної відповідальності за злочини геноциду

Специфіка кримінальної відповідальності за злочини геноциду полягає в такому:

– геноцид – це злочин, до якого не застосовується строк давності (наприклад, останнього лідера режиму Червоних кхмерів в Камбоджі Кіеу Самфану було засуджено до довічного ув'язнення через 40 років після повалення диктатури Пол Пота);

– притягнення до кримінальної відповідальності за злочини геноциду здійснюється Міжнародним судом ООН, Міжнародним кримінальним судом, Спеціальними кримінальними трибуналами (наприклад, Тимчасовим трибуналом ООН для Камбоджі, Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії, Міжнародним кримінальним трибуналом для Руанди тощо) та системою національних судів;

– до відповідальності за злочини геноциду можуть бути притягнуті держави (наприклад, Сербія, як правонаступниця Югославії, визнана винною в тому, що не вжила належних заходів для запобігання геноциду у Сребрениці), високопосадовці (наприклад, серед інших, за геноцид до страти було засуджено президента-диктатора ЦАР Ж.-Б. Бокасса), безпосередні виконавці злочину (наприклад, Міжнародний суд ООН у Гаазі засудив до довічного ув'язнення за геноцид і злочини проти людяності колишнього командира боснійських сербів Ратко Младича);

– винні в геноциді особи несуть відповідальність за міжнародним правом незалежно від того, чи передбачена така відповідальність за національним законодавством країни (наприклад, засуджені Нюрнберзьким трибуналом лідери нацистської Німеччини);

– особи, які вчинили злочин геноциду, притягуються до відповідальності незалежно від того, чи є вони посадовими особами державних органів, чи ні, та якщо вони мають спеціальний імунітет у державі (наприклад: 1) Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт президента Росії В. Путіна та російської дитячої омбудсменки М. Львової-Белової за підозрою в депортації українських дітей на територію РФ; 2) Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди засудив за пропа-

гандистів і власників медіа – Radio Télévision Libre des Mille Collines);

– притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб за злочини геноциду, що значно звужує ефективність такого механізму в запобіганні геноциду на рівні держави, оскільки без залучення всього механізму держави до реалізації політики геноциду вчинення геноциду не можливе. Відповідальність держав за злочини геноциду визначається опосередковано, зокрема ст. IX: «Спори між державами-учасницями щодо тлумачення, застосування або дотримання цієї Конвенції, зокрема й щодо відповідальності тієї чи іншої держави за вчинення геноциду або одного з наведених у ст. III діянь (змова, підбурювання, замах, співучасть у вчиненні геноциду), передаються на розгляд Міжнародного суду справедливості на вимогу будь-якої зі сторін у спорі» (ООН, 1946).

Кримінальна відповідальність за злочини геноциду, окрім міжнародного рівня, передбачає відповідальність на рівні держав, які, по-перше, імплементували норми міжнародного законодавства в даній сфері, по-друге, створили систему національного законодавства щодо врегулювання питання кримінальної відповідальності за злочини геноциду.

Зокрема, ст. I Конвенції зобов'язує країни-учасниці вживати заходів для запобігання такому та притягнення до кримінальної відповідальності – «Договірні сторони підтверджують, що геноцид незалежно від того, чи відбувається він у мирний, чи воєнний час, є злочином, що порушує норми міжнародного права і проти якого вони зобов'язуються вживати заходів запобігання і карати за його здійснення» (ООН, 1946).

Схоже положення міститься у Преамбулі та положеннях Римського статуту МКС. Зокрема, норми Статуту визначають, що злочини геноциду повинні бути криміналізовані на рівні національного законодавства, держави зобов'язані розробити ефективні юридичні процедури реалізації судового розгляду справи та виконання вироку суду з питання притягнення до кримінальної відповідальності за злочин геноциду (Уманець, 2023). Наприклад, у національному законодавстві України, у ст. 442 «Геноцид» Кримінального кодексу України, поняття геноциду визначено як «діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу» (ВРУ, 2001).

Окрім того, держава повинна мати відповідні нормативно-правові акти, які врегулюють особливості взаємодії з Міжнародним кримінальним судом і визнання його повноважень. Наприклад, Верховна Рада України у 2015 р. ухвалила постанову «Про заяву Верховної Ради України «Про визнання Украї-

ною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» (ВРУ, 2015).

Дослідження практики впровадження механізму кримінальної відповідальності за злочини геноциду в окремих країнах дозволило визначити деяку його специфіку:

- формою умислу злочину геноциду може бути не тільки прямий умисел, а будь-яка форма вини, криміналізовано публічний захист геноциду, не визнається геноцидом задання психічних розладів членам групи (Закон Італії № 962 від 9 жовтня 1967 р.);

- визначення поняття злочину геноциду цілком відповідає нормам Конвенції та Римського статуту МКС, особи, які засуджені за злочин геноциду, не підлягають амністії, помилуванню, умовно-достроковому звільненню (закони Бразилії № № 2.889/1956 та 7.209/1984, 1.001/1969, 8.072/1990);

- визначення поняття злочину геноциду відбувається шляхом посилання на положення ст. 6 Римського статуту МКС, за вчинення злочину геноциду передбачено кримінальну відповідальність у вигляді довічного ув'язнення (Закон Канади про злочини проти людяності та воєнні злочини від 26 червня 2000 р.);

- криміналізовано злочин геноциду, національне законодавство містить значну кількість відсилних до Римського статуту МКС норм, що дозволяє деталізувати механізм кримінальної відповідальності за злочин геноциду та забезпечити його ефективну імплементацію (Закон Великої Британії про Міжнародний кримінальний суд, 2001 р.);

- криміналізація злочину геноциду із зауваженням, що такий вид геноциду, як «створення цільової групи життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення групи», може вчинятися як з умислу, так і з необережності (Закон Ізраїлю № 5710–1950);

- відсутність у національному законодавстві норм, які б криміналізували геноцид, не ратифіковано Римський статут МКС, відбулася в окремих випадках з окремими застереженнями імплементація Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього (Китай, Індія) (Уманець, 2023);

- ратифіковано Римський статут МКС та Конвенцію про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, проте відсутнє національне законодавство у сфері притягнення до кримінальної відповідальності за злочин геноциду (Японія) (Уманець, 2023).

Отже, кримінальна відповідальність за вчинення злочину геноциду на національному рівні залежить від таких аспектів: 1) ратифікації Римського статуту МКС та Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього; 2) криміналізації злочину геноциду в національному законодавстві; 3) імплементації міжнародних норм у повному обсязі чи «із застереженнями».

Частина країн, які ратифікували відповідні нормативно-правові акти у сфері криміналь-

ної відповідальності за злочини, упровадили до національного законодавства принцип універсальної відповідальності, що дозволяє провести розслідування злочинів геноциду та здійснювати кримінальне переслідування осіб, винних у їх учиненні, зокрема й у разі скоєння злочину геноциду на території іншої держави й у разі, якщо жертви або підозрювані є громадянами іноземної держави. Наприклад, відповідно до Звіту за результатами розслідування воєнних злочинів в Україні, на щорічному засіданні експертів у Гаазі зазначено, що більш ніж 30 країн долучилися до розслідування, серед іншого, і злочинів геноциду (Національна поліція України, 2024).

Висновки. Кримінальна відповідальність за геноцид на міжнародному рівні формувалася протягом трьох періодів (Нюрнберзького, Постнюрнберзького, Гаазького, Римського) та ґрунтується на двох основоположних міжнародних НПА – Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього (1948 р.) та Римському статуті МКС (1998 р.), які містять визначення поняття та складу злочину геноциду, правила імунітету за вчинення геноциду державними посадовцями, обов'язки держав-учасниць щодо запобігання геноциду, механізм реальної відповідальності за вчинення геноциду та вжиття превентивних заходів щодо запобігання такому. Кримінальна відповідальність за злочини геноциду також передбачає відповідальність на рівні держав, які імплементували норми міжнародного законодавства в даній сфері, створили систему національного законодавства щодо врегулювання питання кримінальної відповідальності за злочини геноциду, визначили порядок взаємодії з Міжнародним кримінальним судом і визнали його повноваження. Частина країн, які ратифікували відповідні нормативно-правові акти у сфері кримінальної відповідальності за злочини, запровадили до національного законодавства принцип універсальної відповідальності, що дозволяє провести розслідування злочинів геноциду та здійснювати кримінальне переслідування осіб, винних у їх учиненні, зокрема й у разі скоєння злочину геноциду на території іншої держави й у разі, якщо жертви або підозрювані є громадянами іноземної держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевзо Ю.Н. Кримінально-правова характеристика геноциду. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/a060b50b-71a9-4a95-b3ee-0ffbddd02ab4/content> (дата звернення: 13.03.2024).
2. Замрига А.В. Визначення злочину проти безпеки людства (геноциду) в міжнародному кримінальному праві та обов'язок покарання за нього. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. 2023. № 5. С. 601–606 (дата звернення: 17.03.2024).
3. Стеценко В.Ю. Геноцид як один із найстрашніших злочинів проти людства. *Дванадцять юридичні читання. Держава в суспільно-політичних процесах: виклики і загрози* : матеріали Міжнародної наукової конференції, 1–2 червня 2017 р. / ред. кол. : В.П. Андрущенко та ін. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 175–178. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36027/Stetsenko%20V.pdf?sequence=1> (дата звернення: 05.03.2024).
4. Радомська Д.І. Відповідальність за геноцид у міжнародному кримінальному праві. URL: <https://>

nau.edu.ua/site/variables/news/2018/5/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%2018/24-%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D0%86%D0%9C%D0%92).pdf (дата звернення: 04.03.2024).

5. Уманець М.М. Кримінальна відповідальність за геноцид за законодавством зарубіжних країн : порівняльно-правове дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 384–387. URL: http://lsej.org.ua/8_2023/88.pdf (дата звернення: 14.03.2024).

6. Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього : Генеральна Асамблея ООН від 11.12.1946 р. URL: <https://21.helsinki.org.ua/index.php?id=1388824041> (дата звернення: 10.03.2024).

7. Римський статут Міжнародного кримінального суду ООН від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#top(дата звернення: 04.03.2024).

8. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 р. № 2341–III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B4#w1_1 (дата звернення: 10.03.2024).

9. Про заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» : постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 р. № 145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B4#Text> (дата звернення: 11.03.2024).

10. Поліцейські представили результати розслідування воєнних злочинів в Україні на щорічному засіданні експертів в Гаазі / Національна поліція України. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/politsejski-predstavlyly-rezultaty-rozsliduvannia-voiennykh-zlochyniv-v-ukraini-na-shchorichnomu-zasidanni-ekspertiv-v-haazi> (дата звернення: 14.03.2024).

REFERENCES:

1. Bevzo, Yu.N. Kryminalno-pravova kharakterystyka henotsydu [Criminal and legal characteristics of genocide]. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/a060b50b-71a9-4a95-b3ee-0ffb0d2ab4/content> [in Ukrainian].

2. Zamryha, A.V. Vyznachennia zlochynu proty bezpeky liudstva (henotsydu) v mizhnarodnomu kryminalnomu pravi ta oboviazok pokarannia za noho [Definition of the crime against the security of humanity (genocide) in international criminal law and the obligation to punish it]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo: Elektronne naukove vydannia*. № 5 (2023). S. 601–606 [in Ukrainian].

3. Stetsenko, V.Yu. Henotsyd – yak odyn z naistrashnishykh zlochyniv proty liudstva [Genocide is one of the most terrible crimes against humanity]. *Dvanadtsiati yurydychni chytannia. Derzhava v suspilno-politychnykh protsesakh: vyklyky i zahrozy: materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 1–2 chervnia 2017 roku / red. kol.: V.P. Andrushchenko, Yu.S. Shemshuchenko ta in. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova,*

2017. S. 175–178. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36027/Stetsenko%20V.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

4. Radomska, D.I. Vidpovidalnist za henotsyd v mizhnarodnomu kryminalnomu pravi [Responsibility for genocide in international criminal law] URL: [https://nau.edu.ua/site/variables/news/2018/5/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%2018/24-%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D0%86%D0%9C%D0%92\).pdf](https://nau.edu.ua/site/variables/news/2018/5/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%2018/24-%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D0%86%D0%9C%D0%92).pdf) [in Ukrainian].

5. Umanets, M.M. Kryminalna vidpovidalnist za henotsyd za zakonodavstvom zarubizhnykh krain: porivnialno-pravove doslidzhennia [Criminal responsibility for genocide under the laws of foreign countries: a comparative legal study]. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 8/2023. S. 384–387. URL: http://lsej.org.ua/8_2023/88.pdf [in Ukrainian].

6. Konventsiiu pro zapobihannia zlochynu henotsydu i pokarannia za noho [The Convention on the Prevention of the Crime of Genocide and its Punishment]: *Heneralna Asambleia OON* vid 11.12.1946 r. URL: <https://21.helsinki.org.ua/index.php?id=1388824041> [in Ukrainian].

7. Rymskyi Statut Mizhnarodnoho Kryminalnoho Sudu [Rome Statute of the International Criminal Court]: *OON* vid 17.07.1998 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#top [in Ukrainian].

8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] vid 05.04.2001 r. № 2341–III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B4#w1_1 [in Ukrainian].

9. Pro Zaiavu Verkhovnoi Rady Ukrainy “Pro vyznannia Ukrainoiu yurysdyksii Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu shchodo skoiennia zlochyniv proty liudianosti ta voiennykh zlochyniv vyshchymy posadovymy osobamy Rosiiskoi Federatsii ta kerivnykamy terorystychnykh orhanizatsii “DNR” ta “LNR”, yakii pryzvely do osoblyvo tiazhykhykh naslidkiv ta masovoho vbyvstva ukrainskykh hromadian” [On the Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine “On Ukraine’s recognition of the jurisdiction of the International Criminal Court regarding the commission of crimes against humanity and war crimes by high-ranking officials of the Russian Federation and leaders of the terrorist organizations “DPR” and “LPR”, which led to particularly grave consequences and the mass murder of Ukrainians citizens]: *postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy* vid 04.02.2015 p. № 145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B4#Text> [in Ukrainian].

10. Politsejski predstavlyly rezultaty rozsliduvannia voiennykh zlochyniv v Ukraini na shchorichnomu zasidanni ekspertiv v Haazi [Police officers presented the results of the investigation of war crimes in Ukraine at the annual meeting of experts in The Hague]. *Natsionalna politsiia Ukrainy*. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/politsejski-predstavlyly-rezultaty-rozsliduvannia-voiennykh-zlochyniv-v-ukraini-na-shchorichnomu-zasidanni-ekspertiv-v-haazi> [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 29.07.2024
The article was received 29 July 2024*